

OUTDOOR CURRICULUM - „ŠUMSKI VRTIĆ“

Panić, Filip

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:899994>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-22**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

FILIP PANIĆ

ZAVRŠNI RAD

OUTDOOR CURRICULUM -

„ŠUMSKI VRTIĆ“

Čakovec, rujan 2017.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
(Čakovec)**

PREDMET: Pedagogija ranog odgoja 2

ZAVRŠNI RAD

Ime i prezime pristupnika: Filip Panić

**TEMA ZAVRŠNOG RADA: OUTDOOR CURRICULUM - „ŠUMSKI
VRTIĆ“**

MENTOR: Adrijana Višnjić Jevtić, predavač

Čakovec, rujan 2017.

ZAHVALA

Ovim se putem želim zahvaliti svim osobama koje su me podržavale tijekom mog života i obrazovanja. Prije svega, želim zahvaliti svojim roditeljima i obitelji što su mi, osim obrazovanja, pružili djetinjstvo i odrastanje kakvo svako dijete može poželjeti. Želim zahvaliti svojoj djevojci i prijateljima na pruženoj potpori i motivaciji. Isto tako, zahvaljujem svim studenticama Učiteljskog fakulteta Čakovec, studija Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja na pomoći i trogodišnjem druženju. Zahvaljujem odgojiteljicama, koje su sudjelovale u istraživanju, na odvojenom vremenu i podijeljenom iskustvu. Veliko hvala i svim profesorima Učiteljskog fakulteta Čakovec, Sveučilišta u Zagrebu na svom znanju koje su predano prenosili, a posebno mentorici, profesorici Adrijani Višnjic Jevtic na ukazanom povjerenju i podršci.

Sadržaj

Sažetak	5
Summary	6
1. UVOD.....	7
2. Začetci šumskih vrtića	8
3. Definicija i filozofija	9
4. Igra na otvorenom i prirodno okruženje	11
5. Norveško iskustvo	13
5.1. Priroda, okoliš i tehnologija	14
5.2. Život na otvorenom.....	15
5.3. Promjene u društvu	15
5.4. Suradnja s roditeljima	17
6. Risky play	18
6.1. Značaj rizične igre	19
6.2. Sprječavanje rizične igre na otvorenom.....	19
7. Šumski vrtići u Hrvatskoj	21
8. Stav znanstvenika	23
9. Stav struke.....	24
10. ZAKLJUČAK	26
11. Literatura.....	28
12. BIOGRAFIJA	32
13. Prilozi.....	33

Sažetak

Kada govorimo o dječjem vrtiću uobičajeno je mišljenje da je to ustanova u kojoj se odgajaju djeca po jasno utvrđenim programima, organizacijom vremena, okruženjem, materijalima i svemu što čini instituciju vrtića. Ono što razlikuje jedan vrtić od drugoga jesu filozofije odgoja, odnosno koncepcije, okruženje i opća kultura društva koji zajedno čine kontekst vrtića koji svaki vrtić čini autentičnim. Ne umanjujući vrijednosti vrtića takvog tipa, suvremeni pedagozi, odgojitelji, liječnici i ostali stručnjaci u radu s djecom složili su se da bi djecu trebalo vratiti u prirodu. Kako bi pobjegli od rigidnih normi, visoke tehnologije i stresnog života današnjice, koji danas ostavlja traga i na najmlađima, javlja se šumski dječji vrtić kao pedagoška alternativa. Premda se počeo pojavljivati i popularizirati u mnogim državama, „outdoor curriculum“ prevladava u Danskoj u kojoj se prvi puta pojavio, ostalim skandinavskim zemljama te u državi s najviše šumskih vrtića – Njemačkoj.

Ovaj rad bavi se upravo šumskim vrtićima kao pedagoškom alternativom. Cilj rada je informiranje i učenje o outdoor kurikulumu približavanjem prakse šumskih vrtića sadašnjim, ali i budućim odgojiteljima i roditeljima. Nadalje, rad kao cilj ima osvještavanje održivog razvoja, populariziranje života i boravka u prirodi te povratku prirodnim vrijednostima. Rad se bavi prednostima, ali i izazovima koje nam pruža priroda pa samim time i praksa u takvom okruženju.

Ključne riječi: outdoor curriculum, šumski vrtić, priroda, praksa.

Summary

When speaking of kindergarten, the accepted opinion is that it is an institution in which children are raised according to clearly set programs, time management, surroundings, materials and everything else which makes the institution. That which differentiates one kindergarten from another is the philosophy of education. In other words, the concept, the surroundings and the general culture of the society which together make the context of the kindergarten and make it authentic. Not devaluating any kindergarten of that type, contemporary pedagogues, preschool teachers, doctors and other experts have agreed that the children should be returned to nature. In order to escape the rigid norms, modern technology and the stress of modern life, which takes a toll on the youngest too, a new pedagogic alternative called Forest Kindergarten resurfaces. Although it has been appearing in many countries, “outdoor curriculum” is most popular in Denmark where it was first created. It is also popular in other Scandinavian countries and in the country with the most forest kindergartens - Germany.

This paper deals with Forest kindergarten as a pedagogic alternative. The goal of this paper is to inform about outdoor curriculum by bringing the practice of Forest kindergartens closer to current and future parents and preschool teachers. Also, the goal of this paper is to bring sustainable development to consciousness, to popularize living and staying in nature and returning to natural values. This work deals with advantages, but also challenges that nature and therefore practice in such surroundings gives us.

Key words: outdoor curriculum, forest kindergarten, nature, practice

1. UVOD

Učenje se može odvijati svugdje - u zatvorenom prostoru dječjeg vrtića ili kuće, dječjem igralištu, parku ili šumi. Ako zavirimo u prošlost, generacije su dugo vremena ovisile o prirodi u kojoj su radile, živjele i boravile. Posljednjih nekoliko desetljeća čovjek se postupno odvaja od prirode uslijed promjena u društvu. Tehnološki napredak i otkrića omogućili su suvremenom čovjeku određenu neovisnost od prirode. Društvo se okreće vrijednostima urbanog života te osim što se otuđuje od prirode, postupno je uništava. Takav način života ostavlja trag i utječe na djetinjstvo. Odrasli svojim postupcima prenose poruku budućim generacijama te usađuju postojeće vrijednosti. Razumljivo je da se djetinjstvo mijenja s obzirom na to da neke stvari, koje koriste današnja djeca, nisu ni postojale prije nekoliko desetljeća, ali i obrnuto. Međutim, ono što je postojalo prije, a postoji i sada jest priroda. Prema trendovima onečišćenja okoliša i to bi moglo biti upitno za nekoliko desetljeća. Kao reakcija na promjene u društvu, ali i posljedice prouzrokovane tim promjenama, javlja se šumski vrtić. Uključivanjem djece u prirodu, njenim izazovima i poticajima pozitivno utječemo na dječji razvoj u svim područjima razvoja. Osim djece i priroda može profitirati većom ekološkom osviještenošću i brigom. Za pretpostaviti je da će djeca, a kasnije i kao odrasli ljudi, više cijeniti i poštovati prirodu ukoliko spoznaju njene vrijednosti te na taj način prirodi vratiti ono što im je u djetinjstvu dala.

Kako bi se istražio stav stručne javnosti u Republici Hrvatskoj o ovakvim programima, provedeni su intervjui s odgojiteljima koji su imali prilike provesti neko vrijeme u šumskim vrtićima i iz prve ruke vidjeti njihovu praksu te odgojiteljice s dugogodišnjim iskustvom, koja se dosad nije susrela s takvom praksom. Isto tako, proveden je intervju s djelatnicama dječjeg vrtića u Hrvatskoj, koji se dobrim djelom približio radu šumskih vrtića. S obzirom da postoji interes za ovu koncepciju diljem svijeta, da su informacije na hrvatskom jeziku, putem kojih bi odgojitelji i roditelji mogli saznati nešto više o šumskim vrtićima, teško dostupne, ali prije svega kako bi djeci omogućili iskustvo prirode, smatram ovaj rad i temu opravdanima.

2. Začetci šumskih vrtića

Engleski pjesnik William Wordsworth rekao je: „Dopustite da vam priroda bude učiteljica.“ Prema Nielsu Ejbye-Ernstu, danskom istražitelju na Sveučilištu u Kopenhagenu, Ella Flatau napravila je korak više kako bi to sprovela u djelo. Naime, 1950. godine osnovala je školu u prirodi u kojoj je šetnja šumom bila sastavni dio svakog dana te ga je nazvala „Hodajući vrtić“. Nekoliko godina kasnije, djeca iz Kopenhagena i bliže okolice organiziranim su prijevozom odlazila na selo i tamo provodila vrijeme u prirodi. Budući da su se žene 1970-ih pridružile radnoj snazi, pojavila se ogromna potražnja za vrtićima. Lokalne su vlasti bile primorane otvarati vrtiće uključujući i vrtiće koje je osmislila Ella Flatau. Takav način rada u Skandinaviji održao se do danas i poslužio kao primjer ostalim državama te donio zaokret u pogledu na predškolski odgoj. Nadalje, Mark Freeman, povjesničar koji istražuje povijest obrazovanja u Velikoj Britaniji, u svojoj knjizi „*History of Education*“ (2015.) spominje Kennetha C. Ogilviea kao ključnu figuru u povijesti šumskih vrtića na području Velike Britanije. Ogilvie je svoju strast za aktivnošću na otvorenom prostoru manifestirao već za vrijeme svojeg djetinjstva i obrazovanja. Iako je završio studij povijesti u Durhamu, zaposlio se kao profesor Tjelesne kulture (PE) s obzirom na to da sustav obrazovanja nije imao razumijevanja za njegove sklonosti za vanjskim učenjem i istraživanjem. U tom osmogodišnjem periodu kao nastavnik koristio je prilike kako bi organizirao razna putovanja i kampiranja. Kao produkt Ogilvieaove težnje za vanjskim učenjem nastao je „*Ghyll Head Outdoor Education Centre*“ u kojem je zajedno sa svojim suradnicima provodio različite aktivnosti u prirodi koje su bile namijenjene školama, fakultetima, različitim udrugama i klubovima, ali i općoj populaciji. Svojim polaznicima dali su priliku osmisliti vlastite aktivnosti te poticali međusobnu suradnju i na taj način doprinijeli razvoju socijalnih kompetencija. Nedaleko od Velike Britanije, direktor „Udflytterbørnehave Stockholmshave“ centra, Søren Emil Markebrand, smatra da je Danska zelena zemlja te da priroda pozitivno djeluje na djecu. Danska riječ „udflytterbørnehave“ u doslovnom prijevodu znači micanje iz gradskih vrtića. Također, navodi i primjer aktivnosti na hladno proljetno jutro u kojem djeca sakupljaju kokošja jaja, stavljaju hranu u kućicu za ptice te provjeravaju u kojem je stadiju njihov kompost. Isto tako, smatra da važan dio njihovog programa predstavlja

prehrana te navodi kako se hrane isključivo organskim voćem i povrćem te mesom domaće proizvodnje. U tu svrhu napravljen je projekt „Operation Spring Chicken“. Maud Hyde, koji je pedagog na spomenutom institutu, govori kako djeca odlaze u trgovačke centre, susreću se s mesom, a ne znaju odakle to meso dolazi. Odnosno, kada jedu hamburger, ne znaju da je to nekada bila živuća krava. Smatra da su roditelji loši u priopćavanju „teških“ i ružnih stvari, stoga su uzeli stvar u svoje ruke. Nakon razgovora s roditeljima i pedagogima odlučili su pred djecom, čiji su roditelji bili suglasni, od žive jedinke kokoši napraviti proizvod za jelo te na koncu napraviti obrok. Djeci predškolske dobi poslali su poruku da je to, iako nije lijepo, dio života. Budući da je priroda nepredvidiva, djeca se svakim danom susreću s nečim novim i nepoznatim što je još jedna od kvaliteta vrtića takvog tipa.

3. Definicija i filozofija

Britanski časopis *Journal of Physical Education, Recreation & Dance* (JOPERD) prema Savjetu o položaju vanjskog učenja (*Council on Outdoor Education Position Statement*) donosi teorijske postavke o vanjskom učenju. Možemo se složiti kako nema standardiziranog nacionalnog kurikuluma niti standardiziranih pokazatelja kompetencija za vanjsko učenje. Programi vanjskog učenja provode se svugdje u svijetu te su često uvršteni kao dijelovi programa škole, različitih društava i zajednica. Iako se može definirati na različite načine, najopsežnija i sveobuhvatna definicija vanjskog učenja jest da je vanjsko učenje svako učenje „u“, „o“ i „za“ vanjski prostor (JOPERD, 1989.). Ova definicija obuhvaća mjesto gdje se učenje odvija, koje su teme učenja te samu svrhu učenja. „U“ nam sugerira da se učenje odvija u bilo kojem vanjskom prostoru, od školskog igrališta, parka, zoološkog vrta, nacionalnog parka pa do livade i šume. „O“ objašnjava da je tema vanjski prostor, kulturni aspekt i nacionalno okruženje. Priroda može biti podloga za učenje matematike, geografije, biologije, povijesti, umjetnosti, fizičkih aktivnosti te socijalnih kompetencija. I na kraju, „za“ nam govori svrhu vanjskog učenja, a to je implementacija kognitivnih i psihomotornih kompetencija kako bi razumjeli, koristili, cijenili te očuvali prirodne resurse (JOPERD, 1989.). JOPERD navodi kako se vanjsko učenje može odnositi i na proširivanje kurikuluma ili kao metoda iskustvenog učenja. U zemljama poput Ujedinjenog Kraljevstva,

Kanade, SAD-a i Australije vanjsko učenje odnosi se na rekreacijske aktivnosti poput kampiranja, planinarenja i raftinga.

Autori u časopisu (JOPERD) navode da se filozofija vanjskog učenja sastoji od četiri glavne premise. „Primarni cilj vanjskog učenja jest posvećenost ljudskoj odgovornosti za brigu o prirodi. Razvitak etičnog ponašanja koje nas obvezuje da se prema prirodi i svemu što nam priroda nudi djelujemo s poštovanjem cijelo vrijeme i u svim prilikama“ (JOPERD,1989.). Druga premisa zapravo je preduvjet za omogućavanje prve. „Pretpostavka da se djeluje etično prema prirodi moguća je samo ukoliko se poznaju određeni pojmovi, činjenice i zakonitosti. Kognitivna svrha vanjskog učenja jest osvještavanje međusobne povezanosti svih dijelova ekosustava“ (JOPERD, 1989.). Prema tome, međusobna povezanost prirodnih resursa, njihova povezanost s ljudima i njihovim djelovanjem jedan je od temeljnih kurikularnih ciljeva. Istodobno, autori časopisa navode kako vanjsko učenje ne određuje specifične izbore, već uči ljude da donesu odluku na temelju činjenica. Vanjsko učenje priprema ljude da djeluju promišljeno nakon što procjene utjecaj akcije na okoliš, kulturu i čovječanstvo. Treća premisa odnosi se na slobodno vrijeme, odnosno, na kvalitetu slobodnog vremena provedenog u vanjskom okruženju. Stoga, osim što znanje o međusobnoj povezanosti prirodnih resursa ovisi o očuvanju prirode, a time i čovječanstva, utječe i na kvalitetu provedenog vremena u prirodi. Iskustvenim učenjem i istraživanjem vanjskog prostora dobivamo veću količinu znanja o vanjskom prostoru pa je samim time i boravak u takvom prostoru kvalitetniji (JOPERD, 1989.). Posljednja premisa koju autori časopisa navode govori o cjeloživotnom učenju. Učenje u vanjskom prostoru nije samo jedno putovanje u divljinu, jedan tjedan ili godina u nekom „outdoor“ programu, već je to učenje na svim razinama tijekom cijelog života (JOPERD, 1989.).

4. Igra na otvorenom i prirodno okruženje

Danas, kada odrasli govore o vlastitom djetinjstvu mnogi se prisjećaju igara na otvorenom prostoru. Isto tako, kada bismo ih pitali koje su bile njihove omiljene igre, nerijetko bi spomenuli upravo igre u parku, dvorištu, igralištu, na ulici ili pločniku grada (Louv, 2005.). Postojeći trend smanjivanja vremena koje djeca provode igrajući se na otvorenom prostoru trebao bi nas zabrinjavati, ne samo zbog nostalgije za prošlim vremenima, nego i zbog iskustava i pozitivnih učinaka igara na otvorenom prostoru (Kemple i sur., 2016.). Upravo su o značaju igre na otvorenom i igre u prirodnom okruženju autorica Kemple i suradnici (2016.) napisali članak koji je objavljen časopisu *Childhood Education*. U navedenom članku autori ističu doprinose igranja na otvorenom za dobrobit i razvoj djece u ranoj dobi. Opće zdravlje i razvoj motoričkih sposobnosti, pozitivan učinak na pažnju, koncentraciju, te socijalne i kognitivne kompetencije neke su dobrobiti igre na otvorenom koje Kemple i suradnici (2016.) ističu. Mnoge aktivnosti u vanjskom prostoru uključuju fizičke aktivnosti poput trčanja, skakanja, ubiranja prirodnih materijala, a to doprinosi razvoju lokomotornog sustava - kostiju i mišića (Little i Wyver, 2008.), kao i fine motorike (Thomas i Harding, 2011.). Energična fizička igra utječe na rad pluća i srca stimulirajući krvožilni sustav te tako doprinosi općoj fizičkoj kondiciji (Bell, Wilson, i Liu, 2008.). Na taj način, krv zasićena kisikom iz svježeg zraka brže dolazi do mozga te pogoduje njegovom funkcioniranju (Shaw, 2005.). Isto je tako poznato da vitamin D, koji se u ljudskom organizmu sintetizira boravljenjem na suncu, pogoduje kostima, sprječava kardiovaskularne bolesti i dijabetes (Misra, Pacaud, Petryk, Collett-Solberg, i Kappy, 2008.). Sve navedeno izravno utječe na rješavanje problema pretilosti djece, što je rastući trend u mnogo zemalja svijeta, a uzrokovan je nezdravom prehranom te nedostatkom fizičkog kretanja. S druge strane, igra u vanjskom prostoru prema izjavama roditelja djece s ADHD-om, smanjuje simptome tog poremećaja te pozitivno utječe na koncentraciju i pažnju djece (Kuo, F., i Faber Taylor, A. (2004.). S tom spoznajom, možemo pretpostaviti da će igra na otvorenom, smanjenjem simptoma poremećaja pažnje i hiperaktivnosti, poboljšati uspjeh djeteta u školi, što izravno utječe na samopouzdanje, ali i kvalitetu života djeteta. Tome svjedoči i istraživanje u kojem su bili uspoređivani rezultati djece koja su sudjelovala u programu koji uključuje boravak u prirodnom okruženju

duži dio dana, s rezultatima djece koja su pohađala program u urbanom okruženju. Istraživanje je pokazalo da djeca koja su boravila u prirodnom okruženju postižu bolje rezultate u zadacima pažnje i koncentracije (Grahn i sur.,1997.). Stres, kojeg se metaforički naziva „ubojicom 21. stoljeća“, pojavljuje se i kod djece predškolskog uzrasta te utječe na djetetov emocionalni razvoj. Louv (2005.) ističe kako boravak u prirodi te sama interakcija s njom smanjuje razinu stresa, dok Kuo i Taylor (2004.) smatraju da se razina stresa smanjuje nakon nekoliko minuta samog gledanja u prirodu. Osim navedenog, Kemple i suradnici (2016.) ističu i pozitivan učinak prirode na kognitivni razvoj djece. Priroda nudi djetetu pregršt kompleksnih i detaljnih iskustava. Djeca u prirodi pronalaze mnoge resurse koje mogu istraživati, promatrati, uspoređivati, klasificirati i opisivati. Tamo pronalaze različite biljke, ptice, kukce, kamenje, tla, staništa i krajolike (Kellert, 2002.). Na taj se način susreću s raznim mirisima, zvukovima i teksturama te na taj način zadovoljavaju svoju znatiželju i instinkt za istraživanjem. Isto tako, prema istraživanjima, djeca koja su više vremena provodila u prirodnim uvjetima češće su se upuštala u simboličku igru (Kirkby, 1989.).

Richard Louv (2005.) opisao je pojavu poremećaja koji je nazvao "Nature deficit disorder" odnosno „poremećaj nedostatka prirode“ u knjizi "Last Child in the Woods". Louv (2005.) smatra da se poremećaj javlja i razvija u slučajevima kada se djecu sustavno odvaja od prirode. Znanstvena istraživanja koja spominje dokazuju kako je zdrav kontakt s prirodom potreba u razvoju djeteta i odrasle osobe. Posebno je zanimljivo razmatranje o tome kako boravak mladih u prirodi može biti oblik prevencije od oboljenja, ali i terapija kod poremećaja deficita pažnje i hiperaktivnosti, nespretnosti, depresivnih i anksioznih poremećaja te različitih oblika utjecaja negativnog stresa. Isto tako smatra da djetinjstvo bez povezanosti s prirodom može dovesti do psihičkih i tjelesnih poremećaja. Sterilno dizajnirana igrališta, ograđena dvorišta i elektronske igrice ne ostavljaju prostor za kreativnost, samostalnost, istraživanje, maštu i meditacije. Pridaje velik značaj šetnji šumom, planinarenju, ribolovu, promatranju i prepoznavanju ptica, uzgoju biljaka, plivanju i pričanju priča oko logorskih vatri, a s druge strane kritizira računalne igre i moderni, sjedilački način života čiji je rezultat velik broj pretile djece. Poziv je to roditeljima i učiteljima, ali i svima koji su odgovorni za okolinu, da uvedu barem jedan "zeleni sat" u danu za svu djecu

5. Norveško iskustvo

U svom članku „Predškolski odgoj i obrazovanje – pripremanje djece za budućnost“ odgojiteljice Jannicke Sagosen i Linn Vatnedal te pedagoška voditeljica dječjeg vrtića *Kidsa Ovstun*, Anne Elin Teigland opisuju kako izgleda Norveški kurikulum te praksa norveških vrtića. Dječji vrtić *Kidsa* u Bergenu najveći je vrtić u privatnom vlasništvu, a obuhvaća 28 vrtića s 550 zaposlenika i više od 2000 djece. Autorice članka napominju da dok svi dijele iste vrijednosti, svaki vrtić gradi svoj specifičan kurikulum. Norveško Ministarstvo obrazovanja donijelo je propise za konstrukciju kurikuluma dječjih vrtića u kojem se navode temeljne odgojne vrijednosti te daju smjernice o odgojno-obrazovnim zadaćama. Osim toga, svi dječji vrtići svoje aktivnosti temelje na vrijednostima utvrđenim u Zakonu o dječjim vrtićima i na međunarodnim konvencijama kojima je Norveška potpisnik, uključujući konvencije ILO-a u vezi Autohtonih i plemenskih naroda i UN-ove Konvencije o pravima djeteta koju je Norveška ratificirala 1991. godine i uvrstila u zakonski okvir 2003. godine. Država nadzire rad i poštivanje utvrđenih standarda svih institucija odgovornih za skrb i zaštitu djece, posebno u pogledu sigurnosti, zdravlja, broju i podobnosti osoblja, kao i nadležnog nadzora. Autorice Sagosen, Vatnedal i Teigland (2016.) navode da je cilj okvirnog kurikuluma ponuditi ravnateljima dječjih vrtića, stručnim zaposlenicima i drugom osoblju obvezujući okvir za planiranje, provedbu i vrjednovanje odgojno-obrazovnog procesa. Osim toga, daje informacije roditeljima, vlasnicima vrtića i nadzornim tijelima. Stoga se zaključuje da je okvirni plan usmjeren na osoblje u vrtićima, roditelje/skrbnike, vlasnike dječjih vrtića te lokalne vlasti. Nadalje, okvirni kurikulum opisuje i društvenu ulogu dječjih vrtića te suradnju s obiteljima.

5.1. Priroda, okoliš i tehnologija

U članku autorice Sagosen, Vatnedal i Teigland (2016.) navode instance dječjeg odgoja – prirodu, okoliš i tehnologiju. Naglasak se svakako stavlja na prirodu, za koju smatraju da nudi mnoštvo iskustava i aktivnosti u svako doba godine i u svim vremenskim uvjetima. Ona dopušta djeci da iskuse ljepotu i nadahnjuje estetski izraz. To područje učenja pomaže djeci upoznati se i steći razumijevanje biljaka i životinja, krajolika, godišnjih doba i vremenskih uvjeta. Kao cilj postavljaju sposobnost djeteta da razumije i prihvaća važnost održivog razvoja što podrazumijeva ljubav prema prirodi i razumijevanje interakcija unutar prirode i između ljudi i prirode. Kao dobrobiti boravljenja u prirodi, istraživanja i učenja u prirodi autorice navode mogućnost djece da razumiju prirodu i poštuju njenu raznolikost, omogućuju djeci da osjete radost življenja u prirodi, interakcije s prirodom i značajnost očuvanja prirode. Prema tome, djeca izgrađuju kvalitetna ponašanja kojima doprinose očuvanju prirodne ravnoteže. Osim toga, takva praksa djeci omogućuje učiti o životinjskom i biljnom svijetu te njihovoj međusobnoj ovisnosti i važnosti za proizvodnju hrane. Nadalje, boravak u prirodi potiče i omogućuje djeci da budu radoznala te da nauče promatrati, eksperimentirati, sistematizirati, opisivati i analizirati, ali i raspravljati o pojavama u okruženju. Kao treću instancu navode tehnologiju te smatraju da radom u prirodi te istraživanju i učenju o prirodi imaju prilike razumjeti i istraživati kako se tehnologija može koristiti u igri i svakodnevnom životu.

Osim ciljeva, autorice članka navode načine i postupke kojima bi se ostvarili navedeni ciljevi. Tako smatraju da osoblje mora poticati dječju znatiželju te poštivati dječje interese i prethodna iskustva. Moraju omogućiti djeci iskustveni doživljaj sa svim svojim osjetilima, promatrati i istraživati pojave u prirodi. Također, važno je promicati razumijevanje održivog razvoja i poticati aktivnosti koje doprinose istome. Kako bi se ostvarili prije navedeni ciljevi, važno je i da su djeca svakodnevno u prirodi, da u njoj borave i igraju se. Djeca moraju promatrati i učiti o biljnom i životinjskom svijetu iz neposrednog okruženja, dok im osoblje mora omogućiti početno razumijevanje životnog ciklusa – rađanje, rast, starenje i smrt. Isto tako, djeci valja omogućiti i razvijati dječje informacijsko-komunikacijske i tehnološke kompetencije te njihovu primjenu u svakodnevnom životu.

5.2. Život na otvorenom

Sagosen, Vatnedal i Teigland (2016.) navode kako dječji vrtić *Kidsa Ovstun* ima dugu tradiciju aktivnosti na otvorenom te se sustavnim razvojem kompetencija osoblja doprinijelo razumijevanju značajnosti života u prirodi i s prirodom. Zagovaraju stav *života na otvorenom* što doprinosi razvoju dječjih kompetencija za razumijevanje prirode i odgovornom življenju u prirodi. Tako oni u dječjem vrtiću *Kidsa Ovstun* omogućuju djeci raznolika iskustva u *životu na otvorenom* od prve do kraja šeste godine života, kada djeca kreću u osnovnu školu. *Život na otvorenom* podrazumijeva česte izlete u okolinu koji se sastoje od putovanja autobusom te cjelodnevnog boravka u prirodi – kuhanja na vatri, igre i otkrivanja prirode. Djeca koja se uključuju već od prve godine mogu iskusiti život u prirodi te na taj način stječu interes za prirodu i doživljaj svim osjetilima, od kojih autorice navode nekoliko primjera – držanje pauka, mirisanje proljetnog cvijeća i otapanje snijega na nosu. S obzirom na to da u prirodi borave cijeli dan, izlet podrazumijeva i sve aktivnosti koje inače organiziraju u vrtiću – spavanje, pričanje priča ili igre građenja.

5.3. Promjene u društvu

Starije generacije više su vremena provodile u prirodi. Priroda je bila dječje igralište, a u dječjem je vrtiću bilo manje organiziranih aktivnosti. Autorice navode kako je zbog promjene stila života došlo do zaokreta koji se negativno odrazio na život u prirodi – sve manje vremena provodi se u prirodi. Kao produkt toga, sve više je pretile djece, više vremena provodi se u zatvorenom prostoru, zlorabi se suvremena tehnologija. Smatraju da je pozitivno to što roditelji ipak prepoznaju problem te se sve više djece upisuje u dodatne organizirane aktivnosti. Isto tako, roditelji očekuju da dječji vrtić organizira boravak djece u prirodi te sve više pokazuju interes za događanja i aktivnosti djece u dječjem vrtiću. Ipak, Sagosen, Vatnedal i Teigland (2016.) navode kako pojedini roditelji strepe od mogućih ozljeda u prirodi te s prevelikom brigom ograničavaju djecu u razvoju samostalnosti i brige o sebi. Često rade sve umjesto djece te rješavaju njihove (dječje) probleme. Na taj način djeci onemogućuju iskustvo rješavanja problemskih situacija. Prema Sandseter

(2010.) ovo društvo opsjednuto je sigurnošću, a kao produkt toga djeca će biti manje fizički spremna, s upitnom kontrolom svoje motorike te lošom sposobnošću upravljanja rizikom. Odgovor na promjene u društvu i neželjene nuspojave istoga autorice pronalaze u prirodi kao izazovu i mjestu učenja. Iskustvo koje autorice Sagosen, Vatnedal i Teigland (2016.) navode ukazuje na to da su djeca, ali i odrasli, opuštenija i sretnija što su više u prirodi, što se više kreću i žive u skladu s prirodom. Smatraju da nema igrališta koje se može usporediti s prirodom kada je riječ o izazovima i iskustvima. Tako se u šumi može pronaći ponešto za svakoga – za one koji imaju snagu i hrabrosti popeti se na vrhunce, ali i za one koji žele osjetiti kišu. U takvom okruženju uloga odgojitelja je da prepozna sposobnosti svakog djeteta kako bi ih podržali savladati nove izazove. Staze i stijene predstavljaju djeci prepreke na koje se mogu popeti i s kojih mogu skočiti, vegetacija pruža područja za zaklon, drveće za penjanje, a otvoreni prostori nude djeci priliku za trčanje. Isto tako, postoje mnogi izazovi u prirodi koji podučavaju djecu kako se nositi s različitim izazovima koji uključuju iskustvo kako doći do dna strme padine bez spoticanja ili koliko se visoko popeti na stablo bez rizika padanja s njega. Prema tome, autorice smatraju da su samostalnost i sposobnost brige o sebi očekivani odgojno-obrazovni ishodi. Osim toga, djeca uče što im je potrebno kako bi se u prirodi osjećala dobro – ako im je hladno, potrebno je obući toplu odjeću ili se možda trebaju više kretati. Ako su mokri, tada će možda morati promijeniti odjeću. Ako je jako vjetrovito, oni uče kako se zakloniti od vjetra. Istodobno, snalazeći se u prirodi djeca uče o sebi, prepoznaju osobne granice, uče pomagati i tražiti pomoć. Pomaganje i traženje pomoći u prirodi prilika je za razvoj socijalnih kompetencija. S obzirom na više prostora i osjećaju slobode, djeci dajemo manje prilike za konflikte. Nema igračaka o kojima mogu raspravljati, a priroda ima prostora i materijala za njih sve. Autorice ne bježe od toga da je priroda i potencijalno rizično mjesto, međutim, svladavanjem tog rizika, kao što je na primjer penjanje na stablo, djetetu istodobno pruža iskustvo uzbudljivog događaja, jedinstvenog pogleda s visine, osjećaja samopouzdanja i samopoštovanja – „*Ja to mogu!*“. Isto tako navode da u njihovom vrtiću nema opasnog alata, već postoji opasno rukovanje nekim alatom. Iz tog razloga, djecu uče pravilno rukovati alatima i razvijaju razumijevanje kako se možemo ozlijediti i zaštititi. Autorice su svjesne da su ozljede i nespretnost u prirodi mogući, no te situacije uče djecu reagirati i tražiti primjerena rješenja. Nadalje, u proteklih 60-ak godina postoji korelacija između smanjivanja mogućnosti slobodne dječje igre i povećanja psiho-

fizičkih, osobito emocionalnih bolesti (Gray, 2014.). Oduzimanjem dječje slobodne i potencijalno rizične igre izlažemo ih mentalnim lomovima. Djeca su visoko motivirana igrati se na rizične načine, a iskustvo takve igre omogućava im upoznati svoje kapacitete i izbjegavati rizike s kojima nisu spremni suočiti se. Autorice zaključuju kako svako dijete, bolje nego roditelj, zna i prepoznaje na što je spremno.

5.4. Suradnja s roditeljima

Kada govorimo o šumskim vrtićima, jasno je da je ideja življenja i igre u prirodi većini roditelja nepoznanica i zbog toga ih ne smijemo osuđivati. Iako je u Norveškoj situacija nešto bolja, autorice Sagosen, Vatnedal i Teigland (2016.) navode da je i tamo ovakva praksa nemoguća bez dobre suradnje s roditeljima. Prema tome, pravodobno informiranje, dvosmjerna i otvorena komunikacija te dokumentacija procesa doprinosi razumijevanju i razvoju suradnje. Autorice ističu kako je jedna od najvažnijih informativnih tema za roditelje razlog zašto to rade i koja je dugoročna dobrobit za djecu. Svakako, bez njihove potpore i sudjelovanja, u vidu odgovarajuće odjeće i obuće, bočice vode u ruksaku, kutije za ručak, ne mogu djeci omogućiti iskustvo života u prirodi.

6. Risky play

„Risky play“, u daljnjem tekstu „rizična igra“, pojam je koji se u stranoj literaturi često definira kao igra u kojoj se djetetu omogućavaju izazovi, testiranje svojih mogućnosti i granica, istraživanje tih granica te učenje o riziku od ozljeda (Sandseter, 2007; Little i Wyver, 2008.). Upravo je ovoj temi, sada već mag. Ranog i predškolskog odgoja, Rachel Wilkinson, odlučila posvetiti svoj diplomski rad. Ona živi i radi na Islandu gdje provodi „outdoor“ kurikulum te ističe kako je Island odlično mjesto za to. Raditi i živjeti na selu u blizini obale, pored koje je šuma, vrlo je poticajno okruženje. Nedaleko od sela nalazi se grad, planinski kraj, doline, rijeke i velika šuma koju smatra pozitivnim mjestom za odrastanje i dječje istraživanje. Wilkinson smatra da danas u društvu postoji sve veći broj pravila i propisa na dječjim igralištima poput „bez loptica“, „bez penjanja“ i slično. Također, roditelji su previše zabrinuti zbog prometa i drugih opasnosti kako bi djeci omogućili vožnju biciklom, igranje igara i istraživanje vanjskog prostora. S obzirom na to, djeca su ograničena i nemaju priliku riskirati pa se samim time nisu u stanju upoznati s opasnostima i rizikom. Rješenje spomenutog problema Wilkinson pronalazi u učenju u vanjskom prostoru koje djeci pruža priliku za riskantnom igrom, odnosno, pronalasku izazova. Autorica smatra da rizik i odgovornost omogućuju djeci da kasnije postanu samouvjerenija i neovisnija. Osim navedenoga, smatra da bi dječji vrtići trebali omogućiti djeci prostor na otvorenom gdje bi se mogli baviti pozitivnim rizičnim situacijama, izazovima i uzbuđenjem. Izostanak tih iskustava poslije može uzrokovati probleme u njihovom kasnijem razvoju. Stabla za penjanje, stijene za skakanje i padine za trčanje dolje idealni su načini na koje djeca mogu sudjelovati u rizičnoj igri i saznati više o vlastitim sposobnostima (Wilkinson, 2015.). Također, aktivnosti kao što su klizanje, balansiranje, skakanje s visina i vješanje naopako mogu se smatrati rizičnim (Tovey, 2010.). Važno je da i osoblje i roditelji budu svjesni važnosti rizičnog igranja i da sigurnosne politike i propisi ne ulaze u ovaj vitalni oblik igre.

6.1. Značaj rizične igre

Sudjelovanje u rizičnoj igri djeci daje mogućnost da pristupaju rizicima i upravljaju situacijama. Čak i vrlo mala djeca uzimaju rizike, što zauzvrat vodi do učenja novih sposobnosti kao što su hodanje, trčanje, penjanje i vožnja biciklom. Svaka od tih aktivnosti podrazumijeva određeni rizik, ali je on neizbježan za postizanje nove razine mogućnosti. Rizična igra daje djeci priliku da prošire svoje granice i nauče životne vještine. Uspjeh i neuspjeh bude u djeci motivaciju da nastave dalje, pokušaju opet i pronalaze različite načine rješavanja problema (Tovey, 2010.). Stephenson (2003.) tvrdi da je upravo motivacija zaslužna za djetetovo savladavanje neke nove vještine, dok je osjećaj uzbuđenja prilikom uspješnog savladavanja te nove vještine poticaj da se ponovno uključe u rizičnu igru. Coster i Gleeve's (2008.) također su ustanovili da su emocije kao što su zabava, uživanje, uzbuđenje, ponos i postignuće povezani s rizičnom igrom te zbog njih djeca i ulaze u takvu igru. Pokreti koji su često povezani s rizičnom igrom poput ljuljanja, penjanja, valjanja, vješanja, klizanja, nisu samo zabavni već su bitni za djetetove motoričke vještine, ravnotežu, koordinaciju i svjesnost tijela koji su preduvjet za mnoge složenije razvojne procese kasnije u razvoju. Djeca kod koje takvi podražaji izostaju, kasnije imaju veću vjerojatnost da budu nespretnija, da se osjećaju neugodno u vlastitom tijelu, da imaju slabu ravnotežu i strah od kretanja. Uloga odgojitelja je stvaranje igrališta na kojem se djeca mogu baviti pokretima kojima ispunjavaju svoje osjetilne potrebe (Greenland, 2006.).

6.2. Sprječavanje rizične igre na otvorenom

Osiguravanje sigurnosti djece na dječjim igralištima, ali i u ostalim životnim situacijama, dovelo je do toga da je rizične igre sve manje ili je u potpunosti istrijebljena (Tovey, 2010.). Zbog krive pretpostavke da će smanjivanjem rizične igre djeca biti sigurnija, ovo društvo koje je ovisno o sigurnosti, rezultirat će djecom koja su manje fizički sposobna, imaju malo kontrole nad motoričkim sposobnostima i manje su sposobna upravljati rizikom (Sandseter, 2010.). S druge strane, društveni i socijalni čimbenici također preuzimaju dio krivnje za prethodnu tezu, s obzirom na to da današnja djeca sve više vremena provode u zatvorenom

prostoru igrajući video igre, gledajući televiziju umjesto da provode vrijeme na igralištu ili u prirodi (McCurdy, Winterbottom, Mehta i Roberts, 2010.). Neki su mišljenja da današnji parkovi i igrališta ne nude dovoljno prostora za rizičnu igru, dok Sandseter (2007.) smatra da će djeca potražiti mogućnosti za rizičnu igru u svakom parku ili igralištu. Wilkinson zaključuje da svako dijete bez obzira na dob, predispozicije i spol treba imati mogućnost iskusiti rizičnu igru. S druge strane, odgajatelji i roditelji su ti koji im takve aktivnosti moraju omogućiti poticajnim okruženjem te ih poticati i ohrabrivati na rizičnu igru. Aktivnosti trebaju biti raznovrsne jer ono što je rizično za jedno dijete, možda ne predstavlja nikakav izazov drugom djetetu, i obrnuto. Što je dijete više uključeno u rizične igre, bit će slobodnije uključivati se u nove igre, bit će sposobnije upravljati rizikom te će samim time biti sigurnije.

Wilkinson smatra da je učenje u vanjskom prostoru korisno za djecu na mnogo načina. Složit ćemo se da vanjski prostor djeci omogućuje da istražuju i nauče nešto na način koji nije moguć u zatvorenom prostoru. Osim rizične igre, Wilkinson (2015.) ističe i druge dobrobiti šumskih vrtića. Jedna od prednosti koje navodi je veća ekološka svijest. Pretpostavlja da djeca koja više borave u prirodi, više nauče o njoj, ona će znati cijeniti ono što su nam ostavile prijašnje generacije te će se i u odrasloj dobi truditi očuvati prirodu za one generacije koje slijede. Djeca koja borave u prirodi, slobodna su istraživati okruženje, mogu se povezati s prirodom te je zbog toga poštuju. Poticanje djece da ne ostavljaju smeće na tlu, da ne uništavaju biljni i životinjski svijet predstavlja temelj za poštivanje prirode sada, a i u budućnosti. Nadalje, aktivnosti koje se obično ograničavaju na unutarnje prostore često pružaju više prilika za učenje kada se izvode na otvorenom. Vanjski svijet pruža djeci stimulativniju okolinu u kojoj će istraživati i učiti. Pijesak, trava, blato i grane daju djeci sve što je potrebno za stvaranje, izgradnju i igru. Unutarnji prostor može biti opremljen prirodnim materijalima, međutim, oni nisu u svojem prirodnom okruženju. Istraživanje u prirodi pruža djeci praktično iskustvo koje često ne može biti replicirano u zatvorenom prostoru. Isto tako, kada su djeca u prirodi, ne igraju se samo u njoj, nego i s njom. Drugim riječima, doživljavaju prirodu svim osjetilima, svime onime što priroda u danom trenutku nudi. Kada ljudi provode vrijeme u prirodnom okruženju osjećaju mir, udobnost i zdravlje, a u takvom raspoloženju slobodno se upuštaju u igru (Wilkinson, 2015.). Priroda i prirodno okruženje mogu imati pozitivan utjecaj na pažnju i ponašanje djece s poremećajem hiperaktivnosti i

deficitom pažnje (Wilkinson, 2015.). S druge strane, danas postoje veliki problemi s pretilošću, a pretilost u ranoj dobi je u porastu. Kao uzroci, često se navode pretjerani unos hrane te nedostatno kretanje. Kao što je prije bilo navedeno, danas djeca više vremena provode gledajući televiziju ili igrajući video igre nego u pokretu. Šumski vrtići omogućuju djeci dovoljno vanjskog prostora da zadovolje svoje potrebe za kretanjem te na taj način budu u boljoj formi, a samim time i boljeg zdravlja. Naravno, ukoliko u ranoj dobi stvaraju zdrave navike, vjerojatnije je da će u zreloj dobi nastaviti živjeti u pokretu i doprinositi svojem zdravlju.

7. Šumski vrtići u Hrvatskoj

U Republici Hrvatskoj tom pedagoškom modelu ponajviše se približio i istaknuo waldorfski vrtić „Šumska vila“. „Šumska vila“ ima sreću da se nalazi na samom rubu prekrasne hrastove šume nedaleko od centra grada Zagreba, na obroncima zagrebačke Medvednice, okružen livadom i uređenom šumom, šumskim igralištem i vrtom s organskim voćem i povrćem. Kao što sami ističu, iako imaju vlastito dvorište, šuma im pruža puno više mogućnosti za zabavom i veseljem. Šuma je njihovo igralište – šuštanje granja i lišća, male šumske životinje, žirevi i kestene, razne vrste gljiva, svjež zrak. Djeca imaju priliku istraživati šumu i livadu, proučavati biljke i životinje, trčati i skrivati se, igrati se maštovitih igara. U program su uključene i radne aktivnosti poput rada u vrtu i cvjetnjaku, sabiranja i sušenja ljekovitog bilja, čišćenja i uređivanja šume. S obzirom na to da djeca vole rutinu, nezaobilazne su aktivnosti jutarnji krug s gestovnim igrama i prstovnim pjesmicama, te pripovijedanje bajke prije ručka. Boravljenje na svježem zraku, blatu, lokvama u prikladnoj odjeći i obući poboljšava imunološki sustav djeteta pa je strah i opasnost od oboljenja neopravdan. Na svojoj internetskoj stranici istaknuli su riječi Luthera Burbanka, američkog botaničara i pionira agrikulture: „Svako dijete treba imati blatne kolačiće, skakavce, vodene bube, punoglavce, žabe, kornjače, divlje jagode, žireve, kestene, drvo za penjanje, lokve za skakanje, lopoče, šišmiše, pčele, leptire, kućne ljubimce, brdašca, češere, bobice i stršljene. A svako dijete koje je toga lišeno, lišeno je najboljeg dijela obrazovanja.“ Ponukani ovim riječima djelatnici šumskog vrtića „Šumska vila“ omogućuju djeci, po njihovom mišljenju, najbolje obrazovanje.

Slično je pošlo za rukom i osnivačima dječjeg vrtića „Ivana Brlić Mažuranić“ u projektu „Djeca u prirodi“. Koncept njihovog programa temelji se na oživotvorenju dječjih prava u svakodnevnom životu, zadovoljavanju njihovih različitih interesa, podupiranju potencijala i razvijanju kompetencija potrebnih za život. Djeca, u neposrednom kontaktu s prirodom, aktivnim istraživanjem i učenjem u suradnji s drugom djecom i odraslima, stječu vrijedna, životno važna iskustva, vještine i stavove usmjerene na etički i ekološki način ponašanja i življenja u zajednici. Sve to odvija se u *Gradu mladih* u Zagrebu – u prirodnom, zdravom, poticajnom i sigurnom okruženju. Program „Djeca u prirodi“ petodnevni je boravak u prirodi koji je namijenjen djeci svih zagrebačkih vrtića, u godini prije polaska u školu. Djeca spavaju u kućicama za stanovanje koje su uređene poput obiteljskog doma. Osim garderobnog prostora, spavaonice i sanitarija za djecu tu nalazimo i dnevni boravak te sobe za odgojitelje. U sklop čitavog kompleksa spadaju i kabineti koji su opremljeni različitim didaktičkim materijalima i pomagalicama pa tu nalazimo istraživački laboratorij, sobu osjetila, likovni atelje, komunikacijsku sobu, stolarsku radionicu, polivalentnu dvoranu i tako dalje. Međutim, ono što krase ovaj projekt istraživačke su aktivnosti u prirodi. Prirodno i socijalno okruženje omogućuje doživljajno, aktivno i suradničko učenje djece. Djeca susreću životinje u njihovu prirodnom staništu, seosko domaćinstvo u neposrednoj blizini savršeno je za igru djece s kozlicima, obližnje jezero prepuno je riba i žaba pa čak i kornjača. Ne nedostaje sportskih aktivnosti na zraku, dok se od radno-praktičnih aktivnosti ponose berbam jabuka, uređivanjem cvjetnjaka te pomaganjem šumarima. Između ostaloga, djeca puno mogu naučiti od voditelja svih ovih lokacija. Boravak u prirodi nudi mnogobrojne izazove i suočavanje djece s rizicima. Stoga s djelatnicima gorske službe spašavanja odrađuju vježbe spašavanja – kako preživjeti u prirodi, kako se u njoj orijentirati te kako pomoći ljudima u nevolji. Konkretna iskustva djeteta s prirodom imaju velik utjecaj na njegov psihološki razvoj. Za siguran, ugodan i sadržajan boravak djece i njihovih odgojitelja u *Gradu mladih* skrbe se dvije pedagoške voditeljice, zdravstvena voditeljica, spremačice i domari.

8. Stav znanstvenika

Portal Mamatataija.hr prenosi predavanje koje je edukator i voditelj Znanstveno-edukacijskog centra Višnjan, Korado Korlević, a ujedno i svjetski priznati astronom, održao u porečkoj Gradskoj knjižnici, a odnosi se na današnje djetinjstvo te između ostaloga i na šumske vrtiće. Korlević (2015.) smatra da su nam djeca postala nesamostalna, njihove su manipulativne sposobnosti, osim na tastaturi, upitne, motorička inteligencija sve je manja, nemaju snage ni koordinacije, a zdravstveno su sve osjetljiviji. Smatra da je takve sposobnosti najlakše razviti boravkom u prirodi, hrvanjem sa svim nedaćama i ljepotama koja priroda donosi. Ističe kako djeci ostavljamo planet, a u isto se vrijeme otuđujemo od prirode i ne doživljavamo je kao mjesto sigurnosti. Smatra da će onaj koji boravi u prirodi znati cijeni je, dok će je oni drugi, koji je gledaju s kauča, smatrati mjestom gdje bode, grize, znojiš se i nema vode. Korlević (2015.) navodi kako prva godina djetetu koristi da uspostavi imunološki sustav, da napravi “biblioteku” antitijela koja će znati prepoznati opasne proteine i na njih reagirati. Međutim, ako dijete toliko štitimo da uopće ne može doći do vanjske “biblioteke”, imunološki sustav postaje toliko jak da napada sve što je nepoznato, pa tada napada i proteine iz jaja i mlijeka. S druge pak strane, prostori su često sterilizirani, a dijete toliko zaštićeno i nadgledamo ga da se slučajno ne ogrebe. U tom slučaju imunološki sustav zaključuje da je sustav pokvaren i uključuje finiji način mjerenja pa počne napadati vlastite proteine. Obično su to zglobovi. „Autoimune bolesti se ne mogu dogoditi onome koji se kao dijete valjao u blatu. U prošlosti nije bilo dana da se niste ogrebli“, istaknuo je Korlević (2015.). „Kad pogledamo prošlost, ljudi su tri milijuna godina bili u šumi, a zadnjih trideset godina u zatvorenom prostoru. Tih trideset godina pokazalo je da smo „zaribaldi“, a to potvrđuju ljudi koji se bave djecom – pedijatri, pedagozi, odgojitelji, a i sami roditelji. Ističe kako je djeci oduvijek bilo mjesto vani.“ (Korlević, 2015. preko <http://www.mamatataija.hr/>).

9. Stav struke

S obzirom da je koncept šumskih vrtića u Republici Hrvatskoj manje poznat, premda znanstvenici ukazuju na pozitivne rezultate ovakvih programa u razdoblju ranog djetinjstva, bilo je opravdano istražiti koji je stav stručnih djelatnika prema ovom konceptu. U istraživanju je sudjelovalo pet odgojiteljica putem polustrukturiranog intervjua. Prilikom odabira odgojitelja vodilo se računa o tome imaju li sudionici iskustva sa „outdoor“ kurikulumom.

Tablica 1. Sudionici istraživanja

Sudionik	Mjesto	Iskustvo s „outdoor“ kurikulumom
A.Š.	Zagreb	Da
G.G.	Čakovec	Da
J.S.	Čakovec	Ne
M.N.	Čakovec	Da
T.V.	Čakovec	Da
V.Š.	Zagreb	Da

Sudionica A.Š. ističe kako unutar ustanove ima manje materijalnih poticaja nego u dječjim vrtićima u Hrvatskoj, a to pripisuje njihovom pristupu koji je baziran na „outdoor“ kurikulumu. Nadalje, opisuje vremenske uvjete u kojima djeca borave vani te pritom spominje rezervnu odjeću i obuću ukoliko se djeca smoče. Sudionice A.Š. i T.V. vrlo slično opisuju iskustvo u kojem djeca sama kuhaju obrok. Sami pale vatru, donose vodu iz potoka i sjeckaju namirnice. Isto tako, obje sudionice spominju zadatak u kojem sami moraju izraditi drveni nož te ga ukrasiti prema vlastitoj želji. Sudionica T.V. napominje kako je taj dio Norveške vrlo kišovito pa su kišna kabanica, kišne hlače i čizme oprema koju svako dijete treba imati. Upravo o jednom takvom kišovitom danu govori sudionica G.G. po kojem su djeca veselo i nesputano trčkarala po kiši. Smatra da su djeca uživala u tom trenutku te su bili prepušteni prirodi. Sudionice G.G. i T.V. slažu se da djeca koja borave u šumskim vrtićima imaju bolje razvijen imunitet, odnosno, nisu sklona gripama i alergijama. Također, sudionica G.G. ističe kako su djeca u takvom vrtiću fizički

aktivnija. Sudionica M.N. smatra da je takav program nemoguće provesti bez dobrih uvjeta te pravilnom pripremom svih sudionika procesa ranog i predškolskog odgoja. Pritom ističe suradnju s roditeljima te smatra da je informiranost roditelja uvjet za postojanje takvog programa. S druge strane, sudionica A.Š. navodi da je suradnja norveških vrtića i roditelja na zavidnoj razini. Vrtići imaju svoju aplikaciju, koja je zaštićena šifrom, pomoću koje roditelji putem mobilnih telefona ili računala mogu pristupiti profilu svojeg djeteta te vidjeti fotografije, praćenja i ostale aktualnosti vezane uz vrtić i svoje dijete. Isto tako, sudionica A.Š. spominje i obrazovanje, koje je više posvećeno praktičnom radu, gdje se potenciraju kompetencije za timski rad. Sudionice G.G. i T.V. spominju i mentalitet ljudi u Norveškoj koji se uvelike razlikuje od mentaliteta ljudi u Hrvatskoj pa to, između ostaloga, vide kao jedan od ključnih izazova pri ostvarenju takvih programa u Hrvatskoj. Sudionica T.V. također spominje i prilike iz jaslica, u kojima je namještaj visinom prilagođen odgojiteljima te se jasno vidi briga za njihovo zdravlje. Osim toga, ističe kako djeca potrebe za snom obavljaju na svježem zraku u kolicima i vrećama za spavanje. Iako svjesne određenih izazova koje „outdoor“ kurikulum donosi, ali i pozitivnih učinaka koje takav način rada donosi djeci, sudionice su svojim iskustvom stekle pozitivnu sliku o šumskim vrtićima. S druge strane, sudionica J.S. u svojoj praksi nije imala iskustvo s „outdoor“ kurikulumom. Međutim, dugogodišnjim radom u dječjim vrtićima koji se nalaze u ruralnim sredinama, otvorenog uma prihvaća ideju šumskih vrtića. Zapravo, ističe kako joj to i nije tako strano, budući da im je šuma u blizini vrtića. Upitala je djecu što oni misle o vrtiću u šumskom okruženju, a odgovori dokazuju da su djeca spremna i željna boravka u prirodi i svemu što nam ona pruža. Sudionica V.Š. osnivačica je prije spomenutog waldorfskog dječjeg vrtića „Šumska vila“. Ističe kako je vrtić nastao na inicijativu roditelja koji su željeli svojoj djeci pružiti prirodno okruženje. Ustanova se nalazi u šumskom okruženju pa je boravak i igra djece u njoj logičan. Sudionica navodi kako je boravak u šumi izuzetno koristan za djecu koja su opterećena današnjom tehnologijom i načinom života. Također, valjda napomenuti da su iskustva prilagodbe djece na školski sustav vrlo pozitivna, zbog toga što je koncentracija djece iz njihovog programa bolje razvijena. Sudionica V.Š. navodi da su to njihova iskustva, ali im i znanstvena istraživanja idu u korist. Također ističe da priroda kreira, njeguje i potiče razvoj duhovnog, duševnog i tjelesnog bića djeteta tako da ono postaje sigurnije u svoje mogućnosti, snalažljivije u životu, istančanijih osjetila i kreativnije.

10. ZAKLJUČAK

Ovaj rad bavio se „outdoor“ kurikulumom, odnosno, šumskim dječjim vrtićima koji se javljaju kao koncepcija u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju. „Outdoor“ kurikulum podrazumijeva svaku aktivnost koja se provodi u vanjskom prostoru, a uključuje igru i učenje kroz iskustvo. Iako je u Hrvatskoj još u povojima, ova se koncepcija u zemljama poput Njemačke, Danske, Norveške, Velike Britanije nametnula kao alternativa tradicionalnim koncepcijama. Razvojem tehnologije, koja je vrlo pristupačna, djecu postupno udaljavamo od prirode pa takve aktivnosti nerijetko izostaju ili su vrlo rijetke. Osim toga, roditelji, kako bi zaštitili svoje dijete, u najboljoj namjeri, ne omogućavaju djetetu slobodu i praćenje vlastitih afiniteta. Iz navedenih razloga, velika je odgovornost na ustanovama ranog i predškolskog odgoja kako bi omogućili svoj djeci iskustvo prirode. Mnogi znanstvenici i teoretičari ističu važnost boravka u vanjskom prostoru kao što su park, livada, igralište, šuma, rijeka, potok i slični prostori u prirodi. Neke od tih dobrobiti su ekološka osjetljivost, shvaćanje važnosti održivog razvoja i međudnosa svih dijelova ekosustava, opće zdravlje, fizička spremnost i razvoj motoričkih sposobnosti. Možemo se složiti kako su prirodni resursi nepresušiv izvor materijala za dječje istraživanje i učenje. Istraživanja su pokazala da djeca koja borave u prirodi imaju bolju koncentraciju i pažnju od djece u urbanom okruženju, stoga je pretpostavka da će prilagodba na školske klupe biti teža neutemeljena. Baš suprotno, možemo pretpostaviti da će dijete s boljom koncentracijom i pažnjom postići bolji akademski uspjeh, na koji se danas u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju, prema mojem mišljenju, stavlja preveliki značaj. Isto tako, dijete koje je vođeno vlastitim afinitetima, koje je slobodno u svojoj igri i donosi vlastite odluke u igri, u usporedbi s djetetom koje je ograničeno u igri, izgrađuje samopoštovanje i stvara bolju sliku o sebi. Iskustvo rizične igre također je vrlo važno kako bi dijete testiralo svoje granice i upravljalo rizičnim situacijama koje su preduvjet za savladavanje nove razine mogućnosti. Sličnog su mišljenja i sudionice intervjua provedenih za potrebe ovog rada. Sudionice su stručne djelatnice ustanova ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja iz Čakovca i Zagreba. Sudionice koje imaju iskustvo prakse šumskih vrtića slažu se da je to bilo izvrsno iskustvo te su pozitivnih stavova, iako neke od njih uviđaju određene izazove. S druge strane, sudionica koja nema iskustva

s „outdoor“ kurikulumom otvorenog uma prihvaća koncepciju te i sama ističe važnost prirode za djetetov razvoj. Prilikom nadograđivanja znanja o šumskim vrtićima još sam više učvrstio stav kako je priroda najbolje mjesto za rast i razvoj. Shvaćam i podupirem razvoj tehnologije i tehnoloških postignuća, međutim, mišljenja sam da djeca provode dovoljno vremena istražujući taj svijet u slobodno vrijeme kada nisu u ustanovi ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Stoga, neka vrijeme provedeno u dječjem vrtiću bude vrijeme provedeno u prirodi i prirodnom okruženju. Neka grade kućice u šumi, a ne u građevnom centru. Neka prave mozaike zemljom, lišćem, kamenjem i prirodnim materijalima koje pronađu. Neka istražuju biljke i kukce opipom i mirisom, a ne iz enciklopedije. Neka trče između stabala i skaču po panjevima, a ne između plastičnih čunjeva i automobilskih guma. Neka se penju po drveću različitih oblika i visina, a ne po jednoličnoj penjalici. Neka slušaju priču oko logorske vatre i neka iskuse kišu na koži, a ne samo očima. Neka poštuju prirodu, a ona će im vratiti najboljim djetinjstvom koje mogu imati.

11. Literatura

- Bell, J. F., Wilson, J. S., i Liu, G. C. (2008.). Neighborhood greenness and 2-year changes in body mass index of children and youth. *American Journal of Preventive Medicine*, 35(6), 547–553.
- Coster, D. i Gleeve, J. (2008.). Give us a go! Children and young people's views on play and risk-taking. *Play Day*.
- Dječji vrtić Ivane Brlić Mažuranić, Zagreb (2013.). *DJECA U PRIRODI*. Čakovec: Zrinski
- Grahn, P., Martensson, F., Lindbald, B., Nilsson, P., i Ekman, A. (1997.). Out doors in the preschool. *Stad and Land*, 145.
- Greenland, P. (2010.). Physical development. In T. Bruce (ed.), *Early Childhood. A guide for Students* (pp. 188-192). London: Sage.
- Kellert, S. R. (2002.). Experiencing nature: Affective, cognitive, and evolutionary development in children. In P. H. Kahn, Jr., & S. R. Keller (Eds.), *Children and nature: Psychological, sociocultural, and evolutionary investigations* (pp. 117–152). Cambridge, MA: The MIT Press.
- Kemple, K.M., Oh, J., Kenney, E. i Smith-Bonahue, T. (2016.). The Power of Outdoor Play and Play in Natural Environments. *Childhood Education*, 92:6, 446-454
- Kenneth C. Ogilvie (2013.). *Roots and Wings - A History of Outdoor Education and Outdoor Learning in the UK*. Lyme Regis: Russell House Publishing Ltd.
- Kirkby, M. (1989.). Nature as refuge in children's environments. *Children's Environments Quarterly*, 6(1), 7–12.
- Kuo, F., i Faber Taylor, A. (2004.). A potential natural treatment for attention deficit/hyperactivity disorder: Evidence from a national study. *American Journal of Public Health*, 94(9), 1580–1586.

- Little, H., i Wyver, S. (2008.). Outdoor play: Does avoiding the risk reduce the benefits? *Australian Journal of Early Childhood*, 33(2), 33–40.
- Mark Freeman (2015.) Roots and wings: a history of outdoor education and outdoor learning in the UK. *History of Education: Journal of the History of Education Society*, 44:4, 527-528
- McCurdy, L., Winterbottom, K., Mehta, S. i Roberts, J. (2010.). Using nature and outdoor activity to improve children's health. *Current Problems in Pediatric and Adolescent Health Care*, 40, 102–117.
- Misra, M., Pacaud, D., Petryk, A., Collett-Solberg, P. F., i Kappy, M. (2008.). Vitamin D deficiency in children and its management: Review of current knowledge and recommendations. *Pediatrics*, 122(2), 398–417
- Outdoor Education—Definition and Philosophy (1989.). *Journal of Physical Education, Recreation & Dance*, 60:2, 31-34
- Richard Louv (2005.). *Last Child in the Woods*. Chapel Hill: Algonquin Books.
- Sagosten, J., Vatnedal, L. i Teigland, A. E. (2016.). Predškolski odgoj i obrazovanje – pripremanje djece za budućnost. U: I. Visković (ur.) *Strategije učenja u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju* (pp. 233 – 244). Makarska: Biokovsko zvonce
- Sandseter, E. B. H. (2010.). *Scaryfunny. A Qualitative Study of Risky Play Among Preschool Children*. Doctoral dissertation: Norwegian University of Science and Technology.
- Sandseter, E. B. H. (2007.). Categorizing risky play—How can we identify risk-taking in children's play?. *European Early Childhood Education Research Journal*, 15(2), 237–252.
- Shaw, D. G. (2005.). Brain fitness for learning. *New Teacher Advocate*, 13(2), 6–7.

Stephenson, A. (2003.). Physical risk-taking: Dangerous or endangered? *Early Years*, 23, 35-43.

Thomas, F., i Harding, S. (2011.). The role of play: Play outdoors as the medium and mechanism for well-being, learning and development. In J. White (ur.), *Outdoor provision in the early years* (pp. 12–22). London: Sage.

Tovey, H. (2010.). Playing on the Edge: Perceptions of Risk and Danger in Outdoor Play. In P. Broadhead, J. Howard & E. Wood (ur.), *Play and Learning in the Early Years* (pp. 79-94). London: Sage.

Mrežne stranice

1. <http://alpedunavjadran.hrt.hr/emisija/12-06-2013/sumski-djecji-vrtic/> (12.4.2015.)
2. <http://denmark.dk/en/meet-the-danes/forest-preschools/> (14.4.2015.)
3. <https://earlyyearsoutdoorededucation.wordpress.com/> (7.8.2017.)
4. <https://earlyyearsoutdoorededucation.wordpress.com/outdoor-learning/> (Wilkinson, 2015.) (7.8.2017.)
5. <https://earlyyearsoutdoorededucation.wordpress.com/outdoor-risky-play-for-all/> (Wilkinson, 2015.) (7.8.2017.)
6. <https://earlyyearsoutdoorededucation.wordpress.com/risky-play/> (Wilkinson, 2015.) (7.8.2017.)
7. <http://www.izlog.info/tmp/hcjz/clanak.php?id=13881> (14.4.2015.)
8. <http://www.mamatataja.hr/vrticka-dob/korado-korlevic-o-povratku-djece-u-prirodu-u-sumskom-vrticu-puzevi-su-evergreen/> (Korlević, 2015.) (13.4.2015.)
9. http://www.sumskavila.com/?page_id=13 (12.4.2015.)
10. <http://www.tportal.hr/lifestyle/obiteljdom/307394/Zasto-u-bogatim-zemljama-djecu-tjeraju-u-sumu.html> (12.4.2015.)
11. <http://www.owlscotland.org/> (12.8.2017.)

12. The decline of play | Peter Gray | TEDxNavesink, (Gray, 2014.)
(<https://www.youtube.com/watch?v=Bg-GEzM7iTk>) (5.9.2017.)

12. BIOGRAFIJA

Filip Panić rođen je 22. veljače 1996. godine u Čakovcu. Rodom je iz Slemenica, malog mjesta u okolici Čakovca. Završio je Osnovnu školu „Petar Zrinski“ u Šenkovcu, a prve je četiri godine pohađao Područni odjel u Žiškovcu. Nakon osnovnoškolskog obrazovanja završio je smjer Klasične gimnazije u Srednjoj školi Čakovec. Potom upisuje Učiteljski fakultet u Čakovcu, Sveučilišta u Zagrebu, smjer Rani i predškolski odgoj i obrazovanje.

13. Prilozi

Izjave i intervju odgojiteljica

13.1. Ana Štefanec, magistra ranog i predškolskog odgoja Dječji vrtić „Dobro Drvo“, Zagreb

Bila sam u posjeti *Kidsa* vrtićima u Bergenu, Norveška i što se mojih iskustava tiče, mogu Vam reći da su bila samo pozitivna.

Što se unutarnje opreme tiče vrlo je mobilna i rekla bih da imaju manje materijala nego mi u hrvatskim vrtićima, ali to je zato jer je njihov pristup u potpunosti baziran na „outdoor“ kurikulumu, što u prijevodu znači da djeca borave vani u svim vremenskim prilikama (sunce, kiša, snijeg) puno duže nego djeca u hrvatskim vrtićima. Čak i spavaju vani i po zimi. Naravno, osigurana im je adekvatna odjeća i obuća kao i puno rezervne odjeće u slučaju ako se smoče.

Za vrijeme boravka u prirodi djeca imaju priliku pripremati ručak na otvorenoj vatri (u kotlu) prilikom čega samostalno sjeckaju namirnice i rade kruh. Svako dijete kada napuni četiri godine izradi svoj nož, ukrasi dršku sa svojim imenom i rezbarijama, te sašije futrolu. Isto tako djeca šivaju svoje goodie bags u koje skupljaju sve što im se sviđa, a našli su za vrijeme boravka u planini i ponijeli bi kući. Važno je napomenuti da djeca vrlo odgovorno i samostalno koriste nož kao oruđe, a ne kao oružje (recimo za rađenje strugotina za potpalu vatre, za izradu luka i strijele i slično....).

Za vrijeme boravka u Bergenu imali smo priliku provesti jedan takav dan u prirodi s djecom i njihovim odgojiteljima i roditeljima i mogu Vam reći da je to nezaboravno iskustvo koje ću pamtiti čitav život.

Što se tiče suradnje s roditeljima i ona je na zavidnom nivou. Vrtići *Kidsa* imaju svoju aplikaciju pomoću koje roditelji putem mobilnih telefona ili računala mogu pristupiti profilu svojeg djeteta te vidjeti fotografije, praćenja i ostale aktualnosti vezane uz vrtić i svoje dijete. Aplikacija je zaštićena i pod šifrom.

Također školovanje odgojitelja je uvelike drugačije nego kod nas, više se sve svodi na timski rad studenata, naravno postoji i ovaj teoretski dio koji svatko od studenata mora proći, ali ostale "metodike" rade se timski prilikom čega profesori boduju

svakog studenta u više kategorija (od komunikacijskih vještina, snalažljivosti u timu, inovativnosti...i sl).

Ja sam veliki pobornik „outdoor“ kurikulumu i iskreno smatram da ga je moguće provoditi i u RH, ali da za to treba prvo jako puno rada s roditeljima kako bi roditelji bili svjesni svih benefita koje donosi takav način rada, budući da je masa naših roditelja još uvijek i samo usmjerena na akademska postignuća. Roditelji trebaju postati svjesni da odgajamo djecu za život, da se znaju snaći u svakodnevnim situacijama, da se nauče nositi s različitim stresnim situacijama i na kraju krajeva da budu dobri, iskreni, pošteni i empatični ljudi. Naša djeca su naše buduće društvo!

13.2. Grozdana Goričanec, odgajateljica

Dječji vrtić „Cipelica“, Čakovec

Prije svega želim istaknuti da je posjet Norveškoj bio jako lijepo i prije svega posebno iskustvo. Smatram da su djeca u takvoj odgojno-obrazovnoj praksi manje bolesna, više razigrana i slobodnija. Svakako više uče čineći, odnosno iz vlastitog iskustva te su svakako fizički aktivniji. Djeca trebaju adekvatnu odjeću, obuću i zaštitu, budući da izlaze u prirodu neovisno o vremenu. Primjerice, kada smo posjetili njihov vrtić, vani je padala kiša, bez obzira na to, djeca su vani trčkarala. Nisu bila sputana već su uživala u tom trenutku gackajući po vodi. Bili su prepušteni prirodi te ih priroda odgaja. Međutim, skeptična sam prema tome jesu li svi roditelji spremni pristati na takav način rada. Danas je mnogo roditelja vrlo zaštitnički nastrojeno pa je to jedan od izazova. S druge strane, nisu ni svi odgojitelji spremni na takav način rada, pogotovo oni koji su već dulje vrijeme u jednom drugačijem vrtiću. Svakako su za to potrebni drugačiji uvjeti, ali se i mentalitet ljudi u Norveškoj razlikuje od Hrvatske. Osobno i sama uviđam neke izazove o kojima sam razmišljala kada smo bili tamo. Nema sanitarnog čvora što predstavlja problem odgojiteljicama koje imaju ciklus, zatim higijena, alergije te ugrizi kukaca. Međutim, ponavljam, to je bilo jedno vrlo lijepo i posebno iskustvo.

13.3. Jagoda Srša, odgajateljica

Dječji vrtić „Stonoga“, Novo Selo Rok

Šumski vrtić, zašto ne?

Sreća je raditi u malenom seoskom okruženju gdje je djeci boravak u prirodnom okruženju svakodnevnica, a šumarci „na dohvat“ ruke, tako i čest boravak djece u šumskom okruženju nije stran. Dijete je biće prirode te je stoga prirodno i normalno da raste i razvija se u prirodnom okruženju.

Prirodno stimulirajuće okruženje (šuma, livada), vršnjaci, odgojitelji i odrasle osobe bitni su čimbenici koji utječu na cjelokupan razvoj dječje ličnosti. Ono što je važno je to da mi odrasli trebamo znati prepoznati vrijednosti takvog okruženja. Naša je zadaća osvijestiti sebe, roditelje i društvenu zajednicu na vrijednosti učenja i razvoja dječje ličnosti u prirodnom okruženju. Dijete će lakše savladati motoričke vještine, usvojiti znanja, razvijati govor, međusobne odnose u interakciji s prirodom, uočavati uzročno-posljedične odnose, itd., ukoliko ih potičemo i pružamo mogućnost boravka u prirodnom okruženju.

Razgovarajući s djecom o tome kako bi bilo da je naš vrtić smješten u šumskom okruženju, gotovo sva djeca odgovorila su: „Bilo bi nam super, mogli bismo stalno boraviti u šumi, penjati se, istraživati, trčati, igrati se s lišćem, granjem, kopati, skupljati kukce.“

Pa zašto onda ne – šumski vrtić?

13.4. Marijana Novak

Dječji vrtić „Cipelica“, Čakovec

Prije svega, smatram da su za takav način rada potrebni primjereni uvjeti. Kada sam vidjela aktivnosti u jednom takvom vrtiću, bilo mi je jasno da djeca moraju biti pripremljena za takve aktivnosti. Isto tako, smatram da roditelje treba dobro upoznati s programom ne bi li pristali na njega. S druge strane, nisu ni svi odgojitelji spremni na takav način rada, niti ga prihvaćaju. Međutim, djeca koja toliko borave u prirodi svakako dobivaju znanja koja su vrlo korisna, posebno iz

ekologije. U svojim aktivnostima međusobno surađuju i pomažu si u svakakvim situacijama.

13.5. Tamara Vlahek

Dječji vrtić „Cipelica“, Čakovec

Teško je usporediti naše i vrtiće u Norveškoj. Oni imaju drugačiji način života, klimu, financijske mogućnosti, politiku...

Ujutro djeca starije dobi odlaze u „vrtić“ koji se nalazi izvan naseljenog mjesta, u prirodi koja je bogata izvorima i potocima te šumom. Tamo se djeca upoznaju sa svime što se nalazi u prirodi. Uče na licu mjesta i to iz vlastitog iskustva. Slobodno se penju po drveću, skaču u lokve, love kukce. U udaljenom mjestu od grada mogu uživati u šumu rijeke, šuštanju lišća, slušati pucketanje vatre, zavijanje vjetra, pad kiše...

Djeca sama moraju naložiti vatru, donijeti drva, vodu iz potoka, oguliti, očistiti i narezati povrće, skuhati juhu. Za sobom prirodu uvijek ostave čistu i urednu. Svi su obučeni u skladu sa vremenom. Kako je u Norveškoj često kiša, obavezna oprema im je kabanica, kišne hlače, čizme. Za kraj svog boravka u vrtiću ona moraju izrezbariti drveni nožić.

Ja sam osobno bila oduševljena sa svime što sam tamo doživjela. Djeca su spretna, sigurna u svoje mogućnosti, nasmijana i zdrava. Tamo nema alergija i gripe. Teško mi je navesti negativne strane. Ne znam kakav im je školski sustav i da li se ta djeca lako prilagode. Djeca su bila smirena, spremna pomoći prijatelju, dobro su se snalazila u prirodi i bila jako samostalna. Odgajatelj je bio pomagač, suigrač s njima, zadovoljan svojim radom.

Da se takav način rada provede kod nas trebalo bi najprije promijeniti razmišljanja ljudi. Od odgojitelja, društva, škole, roditelja, pojedinca. I naravno, kod nas su problem financije te krađe. U Norveškoj imaju veliki šator u kojemu je peć na drva, drveni pod, stvari potrebne da se složi jelo. Taj šator je od tkanine i ne zaključava se. Koliko dugo bi to kod nas izdržalo, a da se ne uništi?

Posebno me je oduševio njihov vrtić koji pohađaju mlađa djeca. U jaslicama djeca sjede na stolcima za hranjenje zbog kojih se odgojitelj ne mora prigrabiti, svaka soba ima kuhinju u kojoj se sprema čaj, jelo, kolači... Čuo se žamor djece, ali ne i deranje, vikanje. Djeca koja imaju potrebu za snom, tu potrebu obavljaju na otvorenom. Naime, spavaju u kolicima u vrećama za spavanje. Kad smo mi bili u njihovom vrtiću djeca su se slobodno igrala vani iako je padala kiša. Kod nas malo ima tih odgajatelja koji bi sa djecom izašla van. Kod njih se osjećao duh nekadašnjeg odgoja. Onog kada su djeca više vremena provodila vani, a manje unutra.

13.6. Vernessa Šafran, waldorfski odgajatelj

Osnivačica DV „Šumska vila“, Zagreb

Na čiju inicijativu je nastao DV "Šumska vila"?

Šumska vila je započela radom 2009. godine na inicijativu roditelja koji su željeli svojoj djeci pružiti prirodnije okruženje od onog gradskog. Osobno sam pripremala sve za otvaranje vrtića, izrađivala namještaj i igračke, uređivala prostor te započela rad kao glavni odgajatelj, što sam i ostala idućih 8 godina. Ovu, 9., godinu moj rad nastavljaju dva odgajatelja, a ja sam se posvetila privatnim obavezama.

Zbog čega ste u svoj program, između ostaloga, uvrstili "šumski program"?

Šuma okružuje kuću u kojoj se nalazi vrtić pa je bilo logično umjesto betonskog igrališta, dozvoliti djeci igranje u šumi. I danas naša šuma ima minimalno gotovih konstrukcija/igračaka/materijala. Tu se nalaze samo dvije ljučjačke, a ostalo djeca koriste isključivo prirodne materijale koje pronađu u šumi za igru. U sklopu našeg waldorfskog programa, boravak djece u šumi se pokazao izuzetno terapijski za djecu koja su opterećena današnjom tehnologijom i načinom života.

Smatrate li da djeca danas premalo vremena provode u prirodi?

Svakako smatram da gradska djeca provode izuzetno malo vremena u prirodi, te vikendom imaju sreće da ih roditelji odvedu u "gotova i kreirana" prirodna okruženja poput izletišta, uređenih parkova, staza i sl. što se u konačnici uvelike razlikuje od pravog, prirodnog okruženja.

Smatrate li da djeca u prirodi bolje/jednako razvijaju svoje potencijale i kompetencije nego u klasičnim DV?

Sigurna sam da priroda kreira, neguje i potiče razvoj duhovnog, duševnog i tjelesnog bića djeteta tako da ono postaje sigurnije u svoje mogućnosti, snalažljivije u životu, istančanijih osjetila, kreativnije.

Kakvo je Vaše iskustvo prilagodbe djece koja su provodila vrijeme igrajući se u šumi na školske klupe?

Iskustva su odlična obzirom da naša djeca djetinjstvo provode u slobodnom i nesputanom kretanju i istraživanju. Djeca kojoj je ograničeno kretanje ili uslijed predugog mirnog sjedenja tokom predškolske dobi, jednostavno u školskoj dobi nemaju tako razvijenu koncentraciju u vrijeme školske dobi. To su iskustva, ali i znanstvena istraživanja.

Kako su se odgojitelji priviknuli na takav način rada?

Naši odgojitelji su ljudi jednakih razmišljanja tako da prilagodba nije niti potrebna.

Kako su se roditelji priviknuli/odlučili na takav način rada?

Roditelji uvijek žele najbolje za svoje dijete, mnogi se bave istraživanjima, proučavanjima i razmišljanjima kako potaknuti slobodno i prirodno djetetov razvoj. Tako su mnogi potaknuti dosadašnjim iskustvima roditelja, ali i raznim znanstvenim istraživanjima i praksom, odlučili svojoj djeci priuštiti što prirodnije okruženje kako bi najbolje potaknuli razvoj svoga djeteta.